

begrepp som man prövar i det ekumeniska arbetet är bland de viktigaste ecklesiologiska redskapen idag. Kanske kunde en analys av dessa kunnat bli en användbar slagruta i framställningen av de olika konfessionerna.

De samtida ecklesiologiska författare Kärkkäinen behandlar — också dessa med hjälp av aningen förenklade begrepp — är Zizioulas, Küng, Pannenberg, Moltmann, Volf, McClendon och Newbigin. Urvalet går ju alltid att diskutera: det finns ingen representativ romersk katolik, Newbigin hör väl till en gången generation och ett par av dem är kanske ecklesiologer mer med vänster hand. Men det är synd att klaga: Kärkkäinen redovisar en bred beläsenhet och i en handbok som den han vill göra måste man vara mer entydig än verkligheten.

Att kontextuella ecklesiologier fått en egen avdelning i boken beror nog på att de är rörelser som inte har någon akademisk företrädare eller inte har blivit akademiskt analyserade på samma sätt som de som behandlas i de två första avdelningarna. Här behandlar han basgemenskaper, non-church movement, feminism, afrikanska oberoende kyrkor, den karismatiska förnyelsen, den «världsliga» kyrkan och postkristendomens kyrkoformer.

Kärkkäinen är brett orienterad, men framställningen är mycket refererande. I de två sistnämnda fallen presenteras bara var sitt exempel på en enstaka författare som driver tanken på en världslig resp. postkristen kyrka. Här handlar det om ecklesiologiska frågeställningar som väckts av diskussionen kring postmodernismen, och det är spännande. Man kan ju nämligen förstå denna just som ett teologiskt och spiritualitetsmässigt program i sig, med omedelbara ecklesiologiska implikationer. Den «världsliga kyrkan» representeras av Vincent Donovans böcker, där globalisering och religionsdialog spelar en stor roll — detta kunde ju mycket väl ha presenterats som ett spännande sätt att tänka just katolicitet. Postkristen ecklesiologi (vilket här betyder kyrkosyn för den postkristna eran) representeras av Barry Harvey, som förefaller ha ett program inspirerat av Stanley Hauerwas (en teolog som Kärkkäinen egendomligt nog inte behandlar) och detta skulle också mycket väl kunnat vara en slagruta i hela framställningen.

Utförliga namn- och ämnesregister gör att boken också är användbar som en enkel uppslagsbok bredvid de ekumeniska handböckerna. För den som vill ha en snabb överblick över aktuella ecklesiologiska frågeställningar är boken nog en av de bredaste som finns tillgänglig. Men, som jag antytt, läsaren måste veta att kartan är en förenkling av verkligheten, och det är verkligheten som gäller.

Peter Bexell

Bent Flemming Nielsen: *Genopførelser – Ritual, kommunikation og kirke*. 222 sid. Forlaget Anis, København 2004.

Kring sekelskiftet nittonhundra tar den moderna ritteoribildningen fart på allvar. År 1909 utkommer Arnold van Genneps klassiska verk *Les rites de passage: étude systématique des rites*. Hans ritteorier skulle under 1900-talet följas av en rad ritteorier med förklaringsmodeller av såväl antropologisk, sociologisk, filosofisk som samhällsvetenskaplig art. Här möter vi namn som Victor Turner, Roy A Rappaport, Frits Staal, Caroline Humphrey, James Laidlaw, Gunter Gebauer och Christopher Wulf, vilkas teorier alla behandlas av Bent Flemming Nielsen. I *Genopførelser* ger författaren på ett förtjänstfullt sätt en översiktlig introduktion, varför den bör kunna fungera som kursbok för akademiska studier om riter och ritteorier.

Förutom översikten undersöker författaren samspelet mellan ritualisering och den kyrkliga och religiösa verkligheten samt ger en reflektion över hur detta samspel kan tänkas fungera i en senmodern tid. Viktiga frågor, som vad det betyder för kyrklig praxis att arbeta med nedärva ritualer, skapade under andra historiska förutsättningar, vilka möjligheter som kan tänkas finnas för kommunikation när dessa ritualer används, hur samspelet mellan ritual och kommunikation ser ut samt förhållandet mellan den nerskrivna riten och den praktiserade riten, diskuteras. Författarens syfte är att försöka nå fram till en gångbar beskrivning av ritualer och ritualisering som är användbar för det praktiskt-teologiska arbetet med gudstjänst och predikan. För att hitta fram till en sådan gångbar beskrivning kopplar författaren samman ritteorier med kommunikationsteorier där ordet *Genopførelser* blir viktigt. Det är alltså förhållandet mellan den ritualiserade kyrkliga handlingen eller gudstjänsten och predikan som kommunikationsform som är syftet med framställningen. För att komma dit, vid bokens slut, börjar en lång vandring, i första kapitlet med en genomgång av de moderna ritteorierna ställda i relation till kyrkans rituella praxis. I andra kapitlet står kommunikationsteorierna i fokus när författaren diskuterar det predikade ordets förhållande till det rituella ordet. En viktig diskussion som handlar om människans möjlighet till reception och inte minst om samspelet mellan ett ord som man som åhörare endast hör (predikan) och ett ord som man som åhörare är med om att göra, kanske t.o.m. konkret gestaltar med sin kropp, sin röst osv. (riten/liturgin). Här öppnar författaren för ett spännande, viktig och obearbetat forskningsfält som vi homiletikforskare borde undersöka närmare. Vad betyder predikantens och åhörarnas rituella erfarenheter för predikan? För predikans innehåll?

För predikantens sätt att formulera sig och för åhörarnas sätt att tolka det som sägs?

Författaren argumenterar för att åhörarna endast kan förstå predikan i den givna kontexten. Detta innebär att predikan måste förstås som ett led i en komplex helhet, som en interaktion där såväl den omgivande liturgin/riten (gestaltning, psalmsång, nattvardsfirande, procession osv.) som predikans kroppsspråk och språkbehandling är avgörande för hur åhörarna uppfattar budskapet. Att den som hör en predikan blir påverkad av helheten och inte isolerat av predikans ord är något ganska självklart som homiletikforskningen allt för sällan tagit hänsyn till, kanske för att det är så svårt att hitta vetenskapligt hållbara metoder för en sådan forskning.

I kapitel tre diskuteras vilka de homiletiska konsekvenserna blir när man låter ritualteori brytas mot kommunikationsteori. Centralt för författaren är vad det betyder för teorin om predikan och för den praktiska predikan om man på allvar beaktar det rituella sammanhang som omger predikan. Utifrån denna frågeställning diskuteras särskilt predikans praktiska förberedelse och dess genomförande som religiöst tal eller som Guds ord. Här menar författaren att det finns en brist i den nyare homiletiska forskningen när den använder kommunikationsteorier men samtidigt inte i tillräckligt hög grad tar hänsyn till kyrkans förståelse av vad en predikan är. Tyvärr utvecklas inte detta resonemang, inte heller görs något försök att definiera kyrkans förståelse av vad predikan är, varken i historia eller nutid. Särskilt intressant hade det varit om uttrycket «den protestantiske prædikenförståelsen» hade blivit utredd. Troligen skulle det vara möjligt att göra en allmän dogmatisk definition som gör rättvisa åt de protestantiska kyrkornas teoretiska predikosyn, samtidigt som stora skillnader sannolikt skulle finnas mellan predikosynen t.ex. mellan de nordiska protestantiska folkskyrkorna.

Bent Flemming Nielsen har skrivit en grundläggande lärobok om samspelet mellan kyrkans rit och tal som är mer än en kursbok då den även utmanar den praktiska teologin att tänka i delvis nya banor.

Jan-Olof Aggedal

Resumé av doktorsavhandling

Ann Kull: Piety and Politics: Nurcholish Madjid and His Interpretation of Islam in Modern Indonesia (Lund Studies in History of Religion 21). 300 sid. Almqvist & Wiksell International, Stockholm 2005.

Madjids idéer är starkt påverkade av den lokala indonesiska kontexten, men utgör också en del av en sekelgammal tradition av islamisk reform. Han utvecklade ett kontextuellt förhållningssätt gentemot både Koranen och en mängd andra källor från muslimsk historiografi. Genom att förespråka ett *ijtihad* som är kontextuellt, och i de fall det behövs också kollektivt, eftersträvar han en islamtolkning som fungerar i det moderna Indonesien – en tolkning som gör anspråk på att gynna även landets icke-muslimska befolkning. Under hela sin karriär har Madjid sökt formulera gemensamma värderingar till grund för social rättvisa, religiös pluralism och tolerans samt demokrati. Han har däremot inte behandlat genusfrågor på samma utförliga sätt. Andlighet, mystik och inte minst det islamiska konceptet *takwa* (gudsmedvetenhet) har spelat en alltmer central roll i Madjids tolkning av islam. Dessa idéer har också utgjort grunden för ett förverkligande av hans samhällspolitiska mål. Hans verksamhetsområde täckte därför in såväl en individuellt koncentrerad fromhet som en politisk tolkning av islam.

